

ROZHODUJÚCI PODIEL ČS. ARMÁDY NA ODMÍNOVANÍ VÝCHODNÉHO SLOVENSKA PO SKONČENÍ 2. SVETOVEJ VOJNY (1945 – 1950)

JOZEF RODÁK

RODÁK, Jozef: Decisive Share of Czecho-Slovak Army in Demining of Eastern Slovakia after Ending of World War II (1945 – 1950). *Vojenská história*, 6, 2, 2002, pp 52 – 65, Bratislava.

Resulting from archival research, period press, personal memories of direct participants, using sparse relevant historical materials the author develops very important but so far less analysed issues of regional importance, namely in the context of Slovak and Czecho-Slovak period life and institutions, using a logic-chronological and comparative method. The author provides documentary evidence of demands, economic and social inevitability and at the same time an extraordinary danger of demining works in Eastern Slovakia region. The focus is laid on the involvement of the Czecho-Slovak Army members and troops in these works.

Military History. Slovakia. Demining of Eastern Slovakia (1945 – 1950).

Po skončení druhej svetovej vojny ostalo na duklianskom bojisku a na východnom Slovensku veľké množstvo nevybuchutej a nepoužitej munície, protipechotných a protitankových mín, mínometných striel a delostreleckých granátov, leteckých bômb, ženijných prostriedkov a rôznych iných výbušnín.¹

Pomoc armády tomuto regiónu oproti ostatným oblastiam Slovenska mala svoje zvláštnosti. Kým na ostatnom území bola zameraná na hospodársku obnovu, zabezpečovanie uhlia, ťažobné práce, na východnom Slovensku sa armáda sústredila na rozsiahle odminovacie práce. Do vojnou zničeného kraja prišli na pomoc ženijné jednotky čs. armády, aby pomohli očistiť tento kraj od frontovej munície.²

Po ústupe Nemcov z duklianskeho priestoru neostala jediná cesta, ktorá by nebola zamínovaná. Nemci si dávali záležať na najrafinovanejšom spôsobe uloženia mín, ktoré zakopávali hlboko do zeme a spojovali ich s povrchom cesty so zasypaným kolíkom. Takéto zamínovanie bolo ťažko odhaliť. Ešte zákernejší bol ten spôsob, keď sa dávali do zeme dve míny na seba. Pri odstraňovaní hornej míny vybuchla spodná. Pri psychologických nástrahách používali nemeckí vojaci míny a výbušniny, ktoré boli prispôbené na neočakávanú explóziu, vyvolávali strach, neistotu a prílišnú opatnosť. Napriek tomu, že tieto nástrahy mali pomerne značný vplyv na obyvateľstvo a vojakov, ich masové použitie na východnom Slovensku bolo zaznamenané v ojedinelých prípadoch. Po prechode frontu sa takýto prípad vyskytol v Humennom, keď pri našliapnutí na osamotenú mínu došlo k zraneniu viacerých občanov na vlast-

¹Na úseku Dukla – Nová Sedlica v dĺžke asi 80 km v r. 1946 bolo v zemi uložených asi 2 000 000 mín. In.: VHA Praha, F-MNO – 1946, Hl. štáb vel.žen., sig. 41, 3/2, 16

²V apríli 1946 odišla z 2. ženijnej brigády Praha – Karlín na odminovanie východného Slovenska vojenská jednotka asi 60 príslušníkov. Boli to vojaci, ktorí mali za sebou 2-ročnú prezenčnú službu za prvej ČSR. V tom čase boli povolani na rok cvičenia s tým, že im bude odpustené budúce cvičenie. Do toho času odminovanie robili slovenskí ženisti, ale pre veľké straty boli stiahnutí. Ženijná jednotka z Prahy mala krycí názov SEKERA, cieľovou stanicou bol Bardejov. Nadriadenú vojenskú jednotku mala v Prešove, veliteľom bol plk. J. Kovařík, krycí názov jednotky bol RUKA. In.: Fond MO Svidník, pr. č. 1/2000, Spomienky plk. v.v. Václava Luláka, priameho účastníka odminovacia práce na Dukle.

nom dvore.³ Aj otvorenie dveri do domu malo za následok explóziu.⁴ Takéto prípady neboli typické iba pre obdobie krátko po prechode frontu, ale vyskytovali sa aj neskôr.

V dôsledku toho ľudia odmietali ísť do domov, kde nebol urobený pyrotechnický prieskum. Táto skutočnosť si vyžadovala zvýšené úsilie ženistov-pyrotechnikov, aby čím skôr odstránili toto nebezpečenstvo.

V oveľa väčšom množstve sa nachádzali ojedinelé míny, ktoré boli položené jednotlivé i v skupinách, bez charakteristických znakov pravidelných a súvislých mínových polí. Tento spôsob uloženia mín slúžil Nemcom na zosilnenie svojej obrannej schopnosti a usmernenie pohybu nepriateľa do určitého priestoru. Vytváral sa dojem o neprehľadnosti umiestnenia a rozlohe riadnych mínových polí. Nanajvýš si nemecký veliteľ na mape zaznačil orientačnú lokalitu uložených mín. To veľmi sťažovalo odminovacie práce.

Obransschopnosť malých osamotených objektov v zalesnenom teréne nemecké jednotky zabezpečovali jednoduchými protipechotnými mínami. Vo viacerých prípadoch išlo o malé nášľapné bakelitové míny, často uložené bez zamaskovania. Priestor, kde boli uložené, bol pod paľbou vlastných zbraní. V menšom množstve sa používali protipechotné míny drevené, ktoré boli zahrabané do zeme, lístia, prípadne do machu. Len dôležité objekty boli zosilňované šrapnelovými „S“ mínami. V krovinami zarastenom teréne, kde sa nachádzala vysoká tráva, bol v mnohých prípadoch pripevnený nástražný drôt. Roztrúsených protipechotných (ďalej PP) a protitankových (ďalej PT) nemeckých mín bolo v regióne východného Slovenska veľké množstvo a ich výbuchy vždy znamenali nebezpečenstvo. Obet'ou týchto ojedinelých mín sa v priebehu duklianskych bojov stal aj generál Jaroslav Vedral-Sázavský, ktorého auto v Duklianskom priesmyku prešlo cez kolík, pod ktorým bola protitanková mína. (Niektoré pramene uvádzajú, že zahynul na „fugase“.)

Mínové polia na východnom Slovensku pokrývali značné priestory, ktoré nemecká armáda rozmiestňovala šachovito. Asi 20 % mín bolo odistených proti vybratiu pomocou spodného nástražného drôtu a odľahčovacieho zapal'ovača. Jednoduchosť a jednotnosť ukladania mínových polí bola často nedodržiavaná, alebo narušená. V priestoroch ich kladenia v priebehu bojovej činnosti sa stávalo, že staré mínové pole sa prekrývalo s novým, ktoré položili sovietske a československé jednotky. Časté boli i prípady zákerného ukladania mín nad sebou, ktoré vybuchovali až po vyjazdení koľají alebo udupaní povrchu zeme. Ďalej sa používali míny navzájom pospájané, míny s nástražnými drôtmí zosilnené účinkami delostreleckých nábojov, leteckými bombami a rôznymi inými úpravami a nástrahami.⁵

Táto skutočnosť mala vplyv na samotné odminovacie práce a dodržiavanie bezpečnostných opatrení. Z tohto dôvodu bolo nariadené nedotýkať sa nepriateľských mín rukami, ale na mieste ich likvidovať náložkami, prípadne z bezpečnej vzdialenosti ich vytrhnúť kotvou. Odminovanie týchto priestorov bolo veľmi náročné a každá unáhlenosť bola draho zaplatená. Po skončení vojny sa všetky priestory neodminovali, len tie najdôležitejšie, a preto v lesoch zostalo veľké množstvo mín, na ktorých zahynulo mnoho divjej zveri.⁶

Až postupom času, keď sa život vracal do normálnych koľají, ľudia sa púšťali ďalej do lesov, a tým i na dobrovoľný, často tragicky sa končiaci prieskum.

Veľkosť a rozsiahlosť zamínovaných priestorov na Slovensku bola po ukončení vojny omnoho väčšia v porovnaní s českými krajinami.⁷

³O tom svedčí fakt, keď vlastný syn išiel ošetriť zraneného rodiča a chcel navlhčiť obväz vodou z pumpy, pri pumpovaní došlo k výbuchu a bol zranený.

⁴HORNÁČEK, I.: Dukelský priesmyk, Naše vojsko, Praha 1954, s. 17 a 32.

⁵VHA Praha, MNO – VŽV 1946, č. 24 1/38 3 – Smernice pro odminování v míru.

⁶Len v obvode Správy štátnych lesov v Slanci zahynulo na mínových poliach 150 ks jelenej a 100 ks srnčej zveri. In: Slovenský národný archív Bratislava, L SŠL Slanec, č. 183/1945 a č. 345/1946, Výkazy o vojnových škodách.

⁷Na porovnanie poslúžia nasledujúce údaje z roku 1945. V Čechách bolo zneškodnených 2 408 mín, počet nasadených osôb 43, na Slovensku 106 919 zneškodnených mín, počet nasadených osôb 290. In.: VHA Praha, MNO – VŽV 1947, č. 24 4/1 4 – Zväzok hlásení, hlásenie VO 1 – 4, s. 53

Rozdielna bola v tomto smere po roku 1945 situácia na samotnom Slovensku. V Západoslovenskom kraji bolo zneškodnených 4 905 mín, počet nasadených osôb 10, v Stredoslovenskom kraji bolo zneškodnených 32 931 mín, počet nasadených osôb 30, vo Východoslovenskom kraji bolo zneškodnených 69 083 mín, počet nasadených osôb 250.⁸

Ani samotné územie východného Slovenska nebolo rovnomerne zamínované. Najviac postihnutými okresmi boli Svidník, Medzilaborce, Stropkov, Snina, Humenné, Trebišov, menej zamínované boli okresy Moldava, Košice, Vranov, Bardejov.

Z toho hľadiska možno konštatovať, že východné Slovensko svojim silným zamíňovaním malo svoje osobitné postavenie, z čoho vyplýva aj špecifická pomoc armády tomuto regiónu. Tá sa zvlášť prejavila po ceste ministra národnej obrany po postihnutých okresoch východného Slovenska začiatkom roka 1946 a po prijatí vládneho uznesenia o pomoci vojnou postihnutým krajom z 23. januára 1946, kde sa okrem iného hovorilo o pomoci pri odstraňovaní mín, ktoré ohrozujú ľudské životy v budovateľskom úsilí.⁹

Treba poznamenať, že s prvým odmíňovaním východného Slovenska začali frontoví ženísti Sovietskej armády a čs. armádneho zboru po prekročení hraníc na Duklianskom priesmyku 6. októbra 1944 a v ňom pokračovali ešte začiatkom roka 1945. Ich úlohou bolo, aby front rýchlo postupoval dopredu a mal potrebné tylové zabezpečenie. Išlo pritom o odmíňovanie komunikácií, dopravných spojov, objektov a v menšej miere i o poľnohospodársku pôdu, kde rozsah zamíňovania bol známy, keďže míny položila Sovietska armáda a čs. armádny zbor. Tieto odmíňovacie práce vykonávali vlastné jednotky pri odsune z daného priestoru. Potvrďuje to aj archívny údaj tým, že v januári 1945 1. ženijný prápor čs. armádneho zboru v ZSSR odmíňoval cesty Stropkov – Sitník, Stropkov – Šandal – Radoma, Breznica – Sitník, Breznica – Nižná Olšava, Hrabovčik – Rovné, Sabinov – Spišské Podhradie, Spišské Podhradie – Levoča, Levoča – Kežmarok, Kežmarok – Ľubické kúpele, Poprad – Štrba. Na týchto úsekoch odstránili 511 protipechotných mín, 28 protitankových mín a 5 fugasov.¹⁰ V ďalšom období v okresoch Svidník a Stropkov pri zneškodňovaní mín pracovali i nemeckí vojnoví zajatci, ktorí do augusta 1945 zneškodnili približne 6 000 mín.¹¹

Prvá etapa odmíňovacích prác po ústupe frontu sa začala v podduklianskom kraji v jarných mesiacoch 1945 a skončila v druhej polovici roku 1946. Práce riadil štáb čs. armády a do jednotlivých oblastí východného Slovenska boli zo začiatku nasadené ženijné jednotky v sile jednej roty. Z dôvodu veľkého množstva munície boli v rokoch 1946 – 1947 ženijné jednotky posilnené a odmíňovacie práce v okresoch Svidník, Stropkov a Bardejov vykonávali 4 roty. Veliteľom týchto jednotiek bol kapitán Alexander Stanek, ktorý nakoniec pod Duklou tragicky zahynul pri explózii, keď jeho vojaci vyberali mínu, ktorá bola dvojitém spôsobom isťená.¹² Odmíňovacie práce na duklianskom bojisku potom riadil dôstojník Hursík z vojenského útvaru zo Serede.¹³

⁸VHA Praha, F-02162, č. 99 4/4/1947 – Prehľad za rok 1945/46.

⁹VHA Praha, MNO – VŽV 1946, č. 1 2/8 – „Vládny uznesení o pomoci vojnou postihnutým krajom“ z 23. 1. 1946, bod 6, lit. a.

¹⁰VHA Praha, ZSSR – IV a 1-žen. prápor, príloha k vojnovému denníku č. 17

Pozn.: Počas bojov o Duklu postavili ženijné jednotky čs. armádneho zboru 36 mostov, opravili 89 km ciest, vybrali 25 tis. mín, v obranných bojoch položili 3 200 mín. In.: Zborník Dukla večne živá č. 4. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice 1982, s. 100.

¹¹Hlas ľudu, č. 156, 18. 8. 1945.

¹²Zborník Dukla večne živá, č. 8. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice 1986, s. 90.

¹³Tamže, s. 91. Pri odstraňovaní mín v povojnovom období významnú úlohu zohrali skúsení ženísti, priami účastníci duklianskych bojov. Medzi nich patrili Mikuláš Kolcun zo Stakčina, ktorý urobil veľký kus práce pri odmíňovaní okresu.

Druhá etapa odminovacích prác sa začala v roku 1946 odminovaním Údolia smrti a v ňom okolitých obci Nižná a Vyšná Písaná, Havranec, Dlhoňa, Kružľová a Kapišová, končila sa v roku 1948. S odminovaním v tejto lokalite sa však pokračovalo aj v ďalších rokoch.¹⁴

Odmínovacie práce postupne znižovali a po vojenských jednotkách odminovanie vykonávalo už ministerstvo vnútra. Zložitejšie odminovacie práce, najmä mínové polia, naďalej robili príslušníci armády. Okrem odminovania treba pripomenúť ešte jednu skutočnosť, ktorá komplikovala povojnové obdobie v našej republike. V prvých dňoch po oslobodení sa munícia nachádzala nielen v samotnom teréne, ale aj v stovkách vagónov, ktoré zostali na jednotlivých železničných stanicích.¹⁵ Tie boli naložené rôznou municiou, delostreleckými granátmi, raketovým strelivom, toluénom a výbušninami rôzneho druhu. V mnohých vagónoch bola munícia úkladne pripravená na výbuch. Boli to nástražné míny, odistené granáty, pancierové päste a iné. Ďalšie vagóny boli naložené podmínovanými motorovými vozidlami, delami a rôznou inou technikou.¹⁶

Armáda v takýchto prípadoch a rozsahu prác v tomto období bola postavená pred neľahkú úlohu. Okruh odborníkov, s ktorými v teréne disponovala, bol veľmi úzky. Chýbali predpísané nálože, pre túto prácu neboli technické prostriedky a čo bolo najpodstatnejšie, chýbala skúsenosť v zaobchádzaní s neznámou municiou. Veľké ťažkosti vznikali aj pri likvidácii mínových polí, kde boli použité rôzne typy nemeckých mín antimagnetické míny, sklené, drevené, ďalej míny maďarské, rumunské, anglické, americké, ako aj míny partizánske.¹⁷ Okrem týchto problémov neustále rástli požiadavky na armádu z regiónu východného Slovenska, najmä na odminovanie komunikácií.¹⁸

Doprava a jej fungovanie bolo zásadnou otázkou pri zabezpečovaní obnovy domov, zásobovania, spojenia tohto územia s ostatnými oblasťami republiky.

Ženíjné jednotky, ktoré odminovávali jednotlivé východoslovenské okresy, nestačili splniť žiadosti prichádzajúce na ich adresu.¹⁹

Pri topení snehu v jarných mesiacoch 1945 došlo k situácii, že premávka na jednotlivých cestných úsekoch musela byť uzavretá pre mínové nebezpečenstvo. Míny sa objavovali nielen na cestách, ale aj v priekopách.²⁰

¹⁴Neskoršie Úrad Predsedníctva Zboru poverenikov zo dňa 21. mája 1948 uložil povereníkovi vnútra, aby VO-4 na požiadanie ONV vo Svidníku zabezpečilo potrebný počet Nemcov na odstránenie mín. In.: SNA Bratislava, F-ÚPSP, inv.č. 413, kr. č. 14.

¹⁵DRŽKA, P.: Účasť čs. armády pri riešení hospodárskych otázok demokratickej etapy našej revolúcie – dôležitý článok vývoja nových vzťahov armády a ľudu. Historie a vojenství č. 5, roč. 1962, s. 609.

¹⁶Tamže.

¹⁷Značná časť mín bola časovaná a nevybuchla iba pre poruchu oneskorovacieho mechanizmu. Práca vojakov v takýchto prípadoch vyžadovala nielen veľkú námahu, odborné znalosti, ale i kus vedomia významu tejto práce pre každodenný život.

¹⁸Celkovú situáciu vo Svidníckom okrese dokresľuje Správa komisie zdravotného výboru Dočasného národného zhromaždenia: „Celý kraj je posiaty zničenými tankmi sovietskymi i nemeckými. Polia sú plné mín a mŕtvol. Na ceste, po ktorej sme sa viezli a ktorá bola pokrytá zmrznutým bahnom, sa nachádzajú ešte stovky mŕtvol i nevybuchnutých mín, o čom najlepšie svedčí to, že keď pred krátkou dobou pred našim príchodom snažili sa odtiahnuť pancierový voz traktorom, vyletelo pri zabraní traktora všetko do vzduchu. Situácia je taká, že Nemci podmínovali i svojich vlastných mŕtvych...“

Počet nepochovaných ľudí sa odhaduje v okrese Svidník na 6 000 osôb...“ Do konca roku 1945 bolo v tomto okrese odstránených 71 199 mín. (I potom však ostalo jeho územie ešte na 60 % zamínované.)

In.: Archív FNS – PNS, stenografické správy. Správa DNZ z 22. schôdze zo dňa 16. 1. 1946

¹⁹Konkrétne príklady dosvedčujú skutočnosť. Štátny stavebný úrad v Košiciach sa 23. 5. 1945 obrátil na posádkovú veliteľstvo so žiadosťou o pridelenie 20 vojakov na odminovanie ciest, mostov a strhnutých zvyškov zničených mostov. Požiadavka na odminovacie práce 19. 5. 1945 prišla i zo štátneho cestmajsterstva zo Svidníka, ktorá uvádzala, že v jeho obvode je len jedna cesta bez mín. Ďalšie požiadavky prichádzali z okresov Bardejov, Sabinov a iných.

²⁰SNA Bratislava, F-P.ŠSV-P, č. 418/45 – Správa stavebného úradu v Prešove.

Pri narastajúcom množstve hlásení malopočetné ženijné jednotky nemohli zvládnuť všetky požiadavky na likvidáciu munície. K tomu treba dodať, že v tomto období sa ženijné jednotky podieľali aj na obnove železničnej trate Košice – Žilina, ktorá bola mimoriadne dôležitá pri obnove národného hospodárstva. Na základe vzniknutej situácie bola 6. mája 1945 z čs. armádneho zboru odvelená odminovacia skupina, ktorá vytvorila ženijnú rotu pri posádkovom veliteľstve v Košiciach a posilnila odminovacie jednotky na východnom Slovensku.²¹

V ďalšom období 23. júla 1945 bolo v Prešove zriadené veliteľstvo 10. pešej divízie (ďalej pd)/, v Michalovciach 10. ženijný prápor (ďalej žpr).²² Prápor podliehal veliteľstvu 10. pd a postupne sa doplňoval. Keď na začiatku mal 180 vojakov, k 15. septembru 1945 sa jeho počty zvýšili na 296 príslušníkov.²³ Toto riešenie si vyžiadala daná situácia, ktorá v tomto období vznikla v regióne východného Slovenska. Hlavným dôvodom tohto riešenia bolo, aby likvidovanie vojrovej munície malo rýchlejšie tempo.

Neustále rastúci počet obetí, najmä z radov civilného obyvateľstva, si vyžadoval razantnejší postup pri likvidácii mínového nebezpečenstva. Svedčí o tom spis veliteľa 10. pd, v ktorom nadriadenému orgánu tlmočí požiadavku civilnej správy o poskytnutí najúčinnnejšej pomoci pri odstraňovaní mín.

Na zasadnutí Komisie pre pomoc východoslovenským okresom v Košiciach 21. septembra 1945 sa v spise o jednotlivých okresoch uvádzajú tieto údaje obetí na životoch a počty ranených.

OKRES	POČET ZABITÝCH	ŤAŽKO RANENÝCH
<i>Snina</i>	vyše 300	130
<i>Medzilaborce</i>	80	130
<i>Bardejov</i>	50	vyše 100
<i>Vranov</i>	50	väčší počet ťažko ranených
<i>Sobrance</i>	20	60
<i>Svidník</i>	180	veľa ťažko ranených
<i>Giraltovce</i>	30	väčší počet ťažko ranených

Pri počtoch ranených išlo o ťažké úrazy.²⁴ Táto situácia svedčila o tom, že ani zvýšený počet ženistov nestačil pokryť potrebu na odminovacie práce. Z toho dôvodu veliteľ 10. pd žiadal zvýšiť počet ženijných jednotiek o ďalších 6 rôt, ktoré by prišli do okresov Košice, Snina, V. Svidník, Vranov, Stropkov, Sobrance.²⁵

Čo sa týka samotného materiálneho zabezpečenia v tom čase, dá sa povedať, že bolo pomerne dostatočné, nefungovala tu však doprava. Prvým dopravným prostriedkom pre ženijný prápor boli 4 ťažké kone, ktoré boli pridelené 29. septembra 1945.²⁶ Spojenie však museli nadväzovať pešie spojky, a to i na veľké vzdialenosti. Klasickými prostriedkami na odminovanie boli mínopichy, ktoré si vo väčšine prípadov vojaci zhotovovali sami.²⁷

²¹VHA Praha, F-0964, kartón 21, Dôverný rozkaz VVO, č. 5, čl. A-46 z 18. 5. 1945.

²²VHA Praha, F-021, č. 99, 4/4, 1947 – Správa o odminovaní v roku 1945. Pozn.: Veliteľom 10. ženijného práporu v Michalovciach bol poručík v zálohe K. Suchár.

²³VHA Praha, F-01543, č. 40347/45-Sit. hlás., 15. 9. 1945.

²⁴VHA Praha, F-02162, č. 80802/45-Spis 10. pd – 1945, čl. 37 a 373 z 29. 9. 1945.

²⁵Tamže.

²⁶VHA Praha, F-0964, kartón 22, Rozkaz vel. 10. pd 1945, čl. 37 a 373 z 29. 9. 1945.

²⁷VHA Praha, F-021, č. 99, 4/4 1947 – Správa o odminovaní v roku 1945.

Vo Východoslovenskom kraji v roku 1945 postupne pracovalo 9 ženijných skupín a ich výsledky práce sa nedali presne sumarizovať, lebo boli často protikladné údaje o počte mín.²⁸

Neprehľadnosť v údajoch odminovania dokresľuje skutočnosť, že veliteľstvo ženijných jednotiek nemalo v roku 1945 dostatočný prehľad o stave odminovacích prác a ich výsledkoch, i keď v septembri tohto roka sa už objavujú záznamy o odminovaní jednotlivých minových polí. Z toho možno usúdiť, že odminovacie práce sa v roku 1945 vykonávali dosť náhodne a nekoordinovane. Hlavnou príčinou takéhoto stavu bolo, že odminovacie skupiny sa do jednotlivých okresov nasadzovali podľa naliehavosti a potreby.²⁹ Konkrétna činnosť týchto skupín sa sústreďovala najmä na odminovanie životne dôležitých spojov a osídlených oblastí.³⁰

Odmínovaniu po vojne venovala pozornosť aj vtedajšia tlač, ktorá uvádza, že za obdobie od mája 1945 do februára 1947 armáda na východnom Slovensku zlikvidovala 150-tisíc mín, zneškodnila 200-tisíc delostreleckých granátov.³¹

Pri práci v zamínovanom teréne sa vyskytli prípady, že ženisti pristupovali k odminovaniu s určitými obavami. Stalo sa, že vojak odmietol ísť do ženijného odminovacieho kurzu, čo malo za následok, že bolo naňho podané trestné oznámenie.³² Ďalší prípad – vojak nebol ochotný ísť na minové pole a odôvodňoval to slovami: „na fronte nás nezabilo a teraz nás ženiete do odstraňovania mín, aby nás zabilo tu“.³³ Tieto prejavy neostali bez povšimnutia Veliteľstva VIII. zboru, ktoré okrem iného na práce navrhlo využiť nemeckých vojnových zajatcov, ako aj odsúdených zločincov na dlhodobé väzenie. Takýmto spôsobom by mohli odčiniť svoj trest a skrátiť dĺžku väzenia. Ďalej do procesu odminovania boli navrhnuté rôzne asociálne živly, čím im bola daná možnosť uplatniť sa v každodennom praktickom živote. V súvislosti s tým boli vyslovené názory, že prečo by mali zomierať čestní ľudia, keď sú tu nežiaduci zločinci.³⁴

Dobré meno príslušníkov odminovacích jednotiek, ich záslužnú a obetavú prácu znevažovali aj takí jedinci, ktorí za finančnú odmenu odminovali polia dobre situovaným súkromníkom a chudobným poľnohospodárom to odmietali. Tieto negatívne javy tlmočil Dr. Biheler na schôdzi Ministerskej komisie pre pomoc vojnou postihnutým krajom východného Slovenska.³⁵

Pri odminovacích prácach v tom čase vojakom pomáhali aj civilní obyvatelia kraja. Táto potreba sa javila predovšetkým preto, aby sa urýchlene započalo s poľnohospodárskymi prácami na zabezpečenie výživy obyvateľstva.³⁶

²⁸VHA Praha, F-02162, č. 76298/1947 – zložka „Dôverné spisy 1945“.

²⁹VHA Praha, F-02162, č. 994/4 1947 – Správa o odminovaní 1945.

³⁰Z hľadiska celoštátneho prehľadu sa v Československu po vojne nachádzalo 50 minových polí, z toho na Slovensku 27, na Morave 18 a v Čechách 5. Za obdobie od mája 1945 do konca marca 1947 bolo v Československu z minových polí odstránených 510 000 mín okrem ostatného druhu munície. Na Slovensku to predstavovalo 400 000 mín, na Morave 80 000 a v Čechách 30 000 mín. In: VHA Praha, F-MNO – leg. odd. 1948 10 1/6 tajné.

³¹Obrana ľudu č. 42, 19. febr. 1947.

³²VHA Praha, F-01543, č. 40537/1945 – Situačné hlásenie IV/4 žpr. 12. 10. 1945.

³³SNA Bratislava, SNR č. 66/1947 – Zápisnica OV NB Levoča, 7. 1. 1947.

³⁴VHA Trnava, F-VIII. armádny zbor 01543/17, č. 79080, Dôv. 1/žen.1946.

³⁵VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, č. 41/3/2 14 – zápis z 18. 2. 1946. Opodstatnenosť tohto obvinenia dosvedčuje i sťažnosť MNV Lukov na npor. Slavkaya, ktorého 3-členná skupina vraj viac pila, ako pracovala. Stravovanie a ubytovanie stalo obec Kružľov (okres Bardejov) 10 000 Kčs. Ďalšia sťažnosť prišla z ONV Snina, kde sa uvádzalo, že vojaci sa dožadujú odmiern za výkony s odvolaním sa, že v okrese Medzilaborce majú vojaci platené za vyberanie mín.

In: SNA Bratislava, F-SNR, kartón 304, č. 2567/1946 – spis úradu ONV Snina, 28. 1. 1946.

³⁶O povojnovú situáciu na východnom Slovensku sa zaujímali aj krajské časopisy v USA. V jendom z nich, v Ludovom denníku z Pittsburgu z 11. 12. 1945 sa okrem iného píše: „Je uchvacujúce, že vtedy, keď ešte človek nemal príbytku, začal opravovať mosty. Je to krásne, že skôr ako sa títo ľudia vybrali za chlebom, išli do polí zneškodňovať míny...“ Ďalej sa tento krajský časopis zmiňuje o občanovi Jánovi Štecovi zo Svidníčky, ktorý zneškodnil približne 6 000 mín a pri ceste na Okresný národný výbor do Svidníka, kde mal dostať odmenu, stúpil na mínu, ktorá ho usmrtila.

In: SNA Bratislava, F-TA č. 892/747-Gn 107.

Pokusy miestnych občanov o odminovanie mali neraz tragický koniec. V obci Kružľová vo Svidníckom okrese po skončení vojny sa niekoľkí miestni obyvatelia vybrali odminovať zamínované priestory. Pri výbuchu míny hneď jedna osoba zahynula. Správy o odminovaní občanov prichádzali aj z iných okresov. Vo Vranovskom okrese dokonca z miestnych obyvateľov vznikla pyrotechnická skupina.³⁷

Veľmi tragické následky mali výbuchy mín a munície medzi deťmi. Napríklad správa stanice Národnej bezpečnosti (ďalej NB) v Spišskej Novej Vsi z 21. 9. 1946 uvádza, že výbuch mínometného granátu usmrtil dvoch 9-ročných chlapcov.³⁸

Stýčný dôstojník MNO pri veliteľstve „OCEL“³⁹ v správe o stratách na ľudských životoch v priľahlých horských oblastiach východného Slovenska uvádza, že za jeden rok po vojne bolo až do 34 obetí vinou explózie vojenskej munície. Dovedna bolo v regióne východného Slovenska výbuchmi mín v povojnovom období 2 453 zabitých civilných osôb a 3 975 bolo invalidov.⁴⁰ Väčšinou to boli deti. Pramenilo to predovšetkým z detskej zvedavosti, ktorá sa nevyplácala. V spomínanej správe sa zároveň uvádza, že medzi deťmi sa našli odvážlivci schopní odminovávať.⁴¹

I keď odminovacie práce armády mali svoje nedostatky, predsa len umožnili získať cenné skúsenosti a aspoň v hrubých predstavách si ujasniť spôsob zaminovania, a tým vytvoriť predpoklady na zlepšenie ďalšej činnosti. Z týchto skúseností potom vychádzalo ministerstvo obrany, Hlavný štáb veliteľstva ženijného vojska, ktoré vydali v roku 1946 „Smernice pre odminovanie v mieri“.⁴²

Na základe získaných poznatkov ženijných jednotiek na mínových poliach v povojnových mesiacoch rozhodlo veliteľstvo VO-4 o centrálnom odminovaní celého územia Slovenska. Po nadobudnutých skúsenostiach sa celková organizácia odminovania postupne zdokonaľovala. Zmenili sa počty jednotiek, ktoré boli nasadené na odminovanie a zlepšila sa celková činnosť bezpečnostných opatrení.

Dá sa povedať, že v priebehu rokov 1946 – 1947 sa podmienky pri odminovaní značne zmenili. Roku 1946, a najmä roku 1947 sa postupne získavali plány mínových polí, ktoré sa nachádzali po celom území republiky. Po usilovnom pátraní v roku 1946 sa podarilo MNO prostredníctvom vojenského ataše v ZSSR získať 511 nemeckých a sovietskych plánov mínových polí.⁴³ V tomto prípade išlo prevažne o priestory východného Slovenska. Postupne boli získané i plány mínových polí, ktoré mali nemecké ženijné jednotky. Tieto sa našli v archíve ženijného učilišťa (Pionier Schule) „Pi.-Schule Dessau-Ro“ (31 au).⁴⁴ Značný podiel na tom malo Veliteľstvo ozbrojených síl USA v Európe EUCOM (European Command), ktoré vyšlo v ústrety československej strane.⁴⁵

V nemeckých plánoch sa našli aj ďalšie zaujímavé materiály, v ktorých bol zaznamenaný postup pri zamíňovaní terénu podľa nemeckého predpisu H. Dv. 220/4d. Boli to tlačivá, kde sa vypisovali údaje o mínových poliach. Podľa tohto predpisu v rubrike „minen“ sa do praveého horného rohu farebne vyznačoval druh zaminovania. Červená šikmá čiara znamenala, že

³⁷SNA Bratislava, F-L, RŠL – S, č. 154/16662/195, spis SŠL, Kecerovské Pekľany z 19. 5. 1945 a 7. 6. 1945.

³⁸SNA Bratislava, F-L, ŠZ-L, 1900 – 1949, č. št. 1469 ú L 46, Hlásenie NB.

³⁹„OCEL“ – veliteľstvo vojenských jednotiek čs. armády na východnom Slovensku zriadené pre boj s banderovcami v povojnovom období.

⁴⁰SNA Bratislava, F – Povereníctvo vnútra, sign. PV-NV II/1, kr. č. 194.

⁴¹Medzi takých patrila 14-ročná G. Janková zo Zboja, ktorá vybrala 400 mín a 16-ročný Stano Farkulič z Uličského Krivého dokonca zneškodnil 2 000 mín.

In.: VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, č. 41 3/2 16 – Hlásenie pplk. Koutného z 5. 5. 1946

⁴²VHA Praha, F-MNO 1946, č. j. 2901, hl. št. /žen. 1946.

⁴³VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, č. 84 1/3 20 – Spis z 8. 8. 1946.

⁴⁴VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, č. 41 3/2 24 – Spis MNO z 15. 1. 1946.

⁴⁵VHA Praha, F-MNO – VŽV 1947, č. 83 3/3 14 – Spis VO-4 z 20. 4. 1946.

míny sú zaistené proti odstráneniu, žltá čiara, že míny nie sú zaistené proti odstráneniu a zelená čiara znamenala, že ide o klamnú minovú pole.⁴⁶

Získané plány boli veľmi užitočné pre metodiku odminovania a systematickú kontrolu už vykonaných prác. Tieto plány však v každom prípade nebolo možné využiť v plnej miere. Bolo to tým, že terén sa časovo menil, zarastal, a to spomaľovalo rýchlejší postup. Okrem toho sa na mnohých miestach nachádzali vraky rozbitých tankov, vozidiel a rôznej inej techniky. V samotnom teréne sa ešte nachádzali mŕtvolky padlých vojakov. Celkovú situáciu odminovania sťažovalo aj to, že do procesu vstupovalo civilné obyvateľstvo, ktoré neodborným zásahom narušovalo súvislé minové polia.⁴⁷ V takýchto prípadoch sa pracovalo veľmi zdĺhavo a prehliadnuté priestory sa museli preskúmať znovu.

Pri odminovaní zohrala veľmi dôležitú úlohu lekárska a dopravná pohotovosť, ktorá posilňovala vedomie ženistov pri práci v prípadoch nešťastných výbuchov. Naďalej však pretrvával spomínaný problém v doprave.

Chýbajúce dopravné prostriedky sťažovali nielen odminovacie práce, ale i každodenný život civilného obyvateľstva na východnom Slovensku. Nepriaznivú situáciu pomohla riešiť armáda tak, že MNO v Prešove zriadilo 8. autoprápor. Jeho vozidlá slúžili predovšetkým Komisii pre pomoc východoslovenským okresom, ktorá z prideleného limitu poskytla určitý počet vozidiel aj na odminovacie práce. O nič lepšia situácia nebola ani v zdravotníctve, kde chýbali lekári a zdravotnícky personál. Napríklad v okrese Svidník, kde v 50 obciach žilo asi 18 000 obyvateľov, na tento počet ľudí pripadal jeden praktický lekár. Za takéhoto stavu nebolo možné počítat s lekárskou pomocou pre vojakov. Naopak, išlo skôr o pomoc vojenských lekárov civilnému obyvateľstvu, ktoré bolo podvyživené a hrozili epidémie.⁴⁸ Problém lekárskej starostlivosti sa nepodarilo vyriešiť ani vojenskej správe. Situáciu armáda riešila tak, že k odminovacím jednotkám pridela lekárov-absolventov, ktorí po troch-štyroch mesiacoch odchádzali do zálohy. Ti boli spočiatku pri každej odminovacej skupine, neskôr, keď počet skupín narástol, nebolo možné všetkým zabezpečiť lekára, takže niektoré jednotky nebezpečnú prácu vykonávali len za prítomnosti ošetrovateľa.⁴⁹ V blízkosti odminovacích prác vojenská lekári často ordinovali i pre civilné obyvateľstvo.⁵⁰

Z hľadiska technického vybavenia ženistov sa ani v ďalších mesiacoch neudiali podstatné zmeny. Naďalej sa používali klasické minopichy, ktorým vojaci dôverovali najviac. Používanie minových hľadačiek bolo sťažené, lebo Nemci pri ukladaní mín robili rôzne klamnú opatrenia. Jedným z nich bolo rozptýlenie črepín v zemi, ďalej striedavé kladenie kovových mín s drevenými alebo antimagnetickými. V takýchto prípadoch bolo možné zistiť prítomnosť míny len minopichom.⁵¹

Veliteľstvo ženijného vojska na urýchlenie odminovacích prác skúšalo aj nové formy zisťovania minových polí. Jedným z nich bolo vysielanie skupín psodov so psami do zamínovaných priestorov. Ich nasadenie neprineslo očakávaný úspech, pretože psy sa ako hľadači mín neosvedčili a prehľadaný priestor sa musel znovu kontrolovať minohľadačkou alebo mi-

⁴⁶Tamže, č. j. 24906, hl. št./žen. 1947, Výnosom MNO č. j. 27 600/II-3 odd

1945 bolo zakázané využívať civilné obyvateľstvo na odminovacie práce. Za úrazy bol zodpovedný ten, kto prácu nariadil. In: VHA Praha, F-MNO 1946, Hl. št. vel. žen. sig. 41, 3/2, 18.

⁴⁷SNA Bratislava, F-SNR, kartón 14, č. 53 P 1946 – Správa o ceste zdravotníckeho výboru DNZ 2. – 8.1.1946 na východnom Slovensku, 10. 1. 1946.

⁴⁸Tamže.

⁴⁹Fond MO Svidník, pr. č. 1/2000, Spomienky plk.v.v. Václava Luláka, priameho účastníka odminovacích prác na Dukle.

⁵⁰O ťažkostiach so zabezpečením zdravotníckej služby pre odminovacie jednotky svedčí aj skutočnosť, že zo 7 lekárov v septembri 1946 odišli štyria do zálohy a jednotlivé čaty ostali bez lekárov. In: VHA Praha, F-02162, č. 2717/1946 – Situačné hlásenie žbr. 4 z 26.9.1946.

⁵¹VHA Praha, F-MNO – VŽV, č. čl. 3/1 10 – Kóncept zo 14. 5. 1946.

popichom.⁵² S väčšími či menšími neúspechmi sa skončil i ďalší experiment na odminovanie pomocou rôznych strojov a zariadení.⁵³ Ich použitie bolo problematické už v samotnom teréne, ktorý v roku 1946, a najmä po ňom bol značne zarastený. Z toho dôvodu sa museli použiť pomocné prostriedky, ktorými bolo možné odstrániť vysokú trávu a porasty. Na tento účel poslážil predovšetkým plameňomet.⁵⁴

Pre túto prácu sa navrhovali aj iné ochranné prostriedky, ktoré by pomohli vojakom pri odminovaní. Na daný stav reagoval Vojenský technický ústav, ktorý na odminovanie navrhol používať ochranný štít. Lenže ten sa neosvedčil, lebo spomalil prácu. Malo to aj ďalšie nedostatky. Bola to predovšetkým veľká váha štítu, znížená viditeľnosť, rýchla únava z hmotnosti a vojaka pritom chránil iba proti šrapnelovým mìnám, ktoré vybuchovali v zemi. Použitie štítu v zarastenom teréne, a najmä v lesoch bolo nemožné, a tak jediným ochranným prostriedkom bola prilba a ochranné okuliare, ktorých účinky boli minimálne. V tomto období sa na odminovacie práce uvažovalo použiť americký odminovací stroj, ktorý vyhľadával míny a inicioval výbuch.⁵⁵

Míny aj napriek dlhšiemu uloženiu v zemi, nestrácali na účinnosti a neprestávali ohrozovať ľudské životy. Potvrdila to prehliadka technického stavu mínových polí v júli 1947, kde väčšiu prevarených mín bola schopná mechanickej funkcie. Trhavina bola prevažne účinná, čo potvrdili samotné skúšky. Rozbušky, hoci vlhké, po dvoch hodinách na slnku vyschli a explodovali.⁵⁶

Účasť neodborníkov pri odminovacích prácach z radov civilných občanov sme spomenuli. Vyskytli sa však prípady, keď na odminovanie boli nasadzovaní politickí zaisťenci nemeckej a maďarskej národnosti. Títo ľudia boli nahnaní do istej smrti.⁵⁷ Neskôr prišiel zákaz využívať obyvateľstvo nemeckej a maďarskej národnosti na tieto práce.⁵⁸ Vojenský zajatci sa mali podľa dohody využívať, ale Sovietska armáda ich uvoľnila malý počet, k 8. 4. 1946 to bolo 19 nemeckých vojakov.⁵⁹

Na odminovacie práce bol neskôr spracovaný dlhodobjší plán, ktorý počítal s odminovaním i v roku 1950. V samotnej organizácii prác v roku 1947 však došlo k podstatnej zmene a pre oblasť východného Slovenska bola vytvorená iba jedna odminovacia skupina. Tá okrem iného mala za úlohu odstrániť zničené tanky, ktoré zatarasovali komunikáciu v Údolí smrti vo Svidníckom okrese.⁶⁰

V odminovaní sa intenzívne pokračovalo v rokoch 1948, 1949 i na začiatku 50. rokov.⁶¹

⁵²VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, č. 96 8/2 – Spis MNO – VŽV z 15. 4. 1946. uvádza, že dňom 23. 4. 1946 prideliť I. odminovacej skupine psodovod so psami od. 1. žbr.

⁵³VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, č. 84 3/12 – Celá skupina dokumentov obsahuje viacero návrhov odminovacích prostriedkov ako mínopich v guľovom vedení, bičovací stroj, ktoré do výzbroje neboli zavedené pre neúčelnosť, malú účinnosť, ľahkú zraniteľnosť.

⁵⁴VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, č. 24 1/38 3 – Smernice pre odminovanie v mieri, ktoré okrem plameňometov uvádzajú možnosť odstraňovania porastov tzv. vzduchovými náložami.

⁵⁵VHA Praha, F-MNO – VŽV 1947, č. 84 3/4 6 – Správa VTÚ z 1.4.1946 a VHA Praha, F-MNO 1946, žiadosť ONV Svidník č. 6661/1946 – odminovací stroj – zakúpenie. Prípisom z 24. mája 1946 požiadal Okresný národný výbor vo Svidníku MNO v Prahe o zakúpenie amerického odminovacieho stroja, ktorý vyhľadával míny a svojou činnosťou inicioval výbuch. Týmto strojom mala byť vybavená jednotka, ktorá by odminovala okres.

⁵⁶VHA Praha, F-MNO – VŽV 1947, č. 84 3/3 – Technická správa o prehliadke mínových polí z 5. – 7. 7. 1947.

⁵⁷SNA Bratislava, F-SNR, kartón 21, č. 66/1947 – Zápisnica z OBR Košice z 23.12.1946 a zápisnica z OV NB Levoča zo 7. 1. 1947. V prípade poranenia výbuchom míny mali byť zaisťení Nemci alebo Maďari na mieste zastrelení.

⁵⁸VHA Praha, F-01045, Dôverný rozkaz žbr. 4, rok 1946, č. 4 čl. 38 z 24. 1. 1946, v ktorom sa hovorí, že pri odminovaní východného Slovenska zahynulo 16 zaisťených a na odminovanie je možné využívať len príslušníkov Wehrmachtu a SS.

⁵⁹VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, čl. 41 3/2 14 – Vyjadrenie 4. skupiny MNO, VŽV z 3. 4. 1946.

⁶⁰Ostali i neporušené mínové polia v iných okresoch, ktoré boli príslušným spôsobom označené. Išlo o okresy Moldava n/Bodvou, Medzilaborce, Michalovce, Košice, Trebišov, Vranov a Stropkov. In.: VHA Praha, F-MNO – VŽV 1946, čl. 41 3/2 40 – Hlásenie VO-4 z 25. 9. 1946.

⁶¹V roku 1951 bolo zneškodnených 144 protitankových mín, 7066 protipechotných mín, 7210 delostreleckej munície, očistené bolo 754,71 ha pôdy. In: Fond MO Svidník, Odminovanie, pr. č. 3/96.

Východná časť Slovenska ostala v plánoch odminovania ženijného vojska i po roku 1960. Zaujímavý je údaj z rokov 1962 – 1966, keď tu bolo zlikvidovaných 791 protipechotných mín, 7 444 delostreleckých granátov, 10 leteckých bômb, 111 547 ks pechotných nábojov. Spolu to bolo 121 652 ks zničenej munície.⁶²

Prehľad za jednotlivé roky uvádza tabuľka (pozri prílohu).

Pri celkovom hodnotení odminovacích prác vojakov ženijných jednotiek na východnom Slovensku treba konštatovať, že odminovanie vykonal zodpovedne v rámci daných síl a materiálnych možností. Túto nebezpečnú prácu hodnotíme s patričným uznaním. Nebola jednoduchá a čo je podstatné, vykonávala sa v ťažkých podmienkach pri nedostatočnom materiálnom i sociálnom zabezpečení. Pracovalo sa denne za každého počasia a vojaci sa stretávali s neočakávanými smrteľnými nástrahami. Všetko záviselo od vycvičenosti, citlivosti a disciplíny. V praktickom odminovaní zo začiatku vládla neskúsenosť, ktorá sa prejavovala v neistote a nervozite. Pramenilo to z toho, že najmenšia nepozornosť znamenala smrť alebo zmrzačenie. Medzi priamymi aktérmi odminovania sa hovorilo, že vo vojne každý vojak vie, kde je nepriateľ a odkiaľ môže prísť smrť, ale v mínovom poli sa nevedelo ani o minúte a sekunde, kedy sa šliapne na mínu.⁶³ Žiaľ, ani práca vojakov sa nezaobišla bez obetí na ľudských životoch. Na východnom Slovensku v povojnovom období pri odminovaní zahynulo 25 vojakov a 26 ich bolo zranených. Na porovnanie s celoštátnym meradlom pri odminovaní bolo 69 vojakov usmrtených, 20 ťažko zranených a 26 ľahšie zranených.⁶⁴

Odmínovacie práce ženistov v povojnovom období ocenilo Ministerstvo národnej obrany, ktoré výnosom č. j. 25189 z roku 1947 podľa daných kritérií udelilo tieto vyznamenania:⁶⁵

1. Čs. válečný kríž 1939 udelený:

- a) všetkým padlým,
- b) všetkým ťažko zraneným, ako ženistom, tak aj zdravotníckemu personálu.

2. Čs. medaila za zásluhy I. stupňa udelená:

- a) všetkým, ktorí úspešne velili odminovacím jednotkám priamo na pracovisku roty až družstva, najmenej 10 mesiacov,
- b) všetkým, ktorí úspešne pracovali ako odminovači aspoň 10 mesiacov,
- c) všetkým, ktorí utrpeli ľahké zranenia aspoň po 1-mesačnej práci pri odminovaní, vrátane zdravotníckeho personálu.

3. Čs. medaila za zásluhy II. stupňa udelená:

- a) všetkým, ktorí utrpeli pri odminovacích prácach úraz nie vlastnou vinou,
- b) všetkým, ktorí prejavili neobyčajnú usilovnosť pri odminovaní aspoň 8 mesiacov.

4. Pochvalné uznanie I. stupňa udelené:

- a) všetkým, ktorí úspešne velili odminovacím skupinám a organizovali ich aspoň 8 mesiacov, hoci sa trvalo nezúčastňovali prác priamo na pracoviskách,
- b) všetkým, ktorí sa priamo zúčastňovali prác aspoň 6 mesiacov vrátane zdravotníckeho personálu, ktorý za tento čas aspoň 3-krát musel byť priamo pri nešťastí.

5. Pochvalné uznanie II. stupňa udelené všetkým nasadeným k odminovacím skupinám, ktorí vykonávali službu najmenej 3 mesiace.

6. Pochvalné uznanie III. stupňa udelené všetkým nasadeným k odminovacím skupinám, ktorí vykonávali službu najmenej 3 mesiace.

⁶²Fond MO Svidník, pr. č. 3/96, Odminovanie.

⁶³Fond MO Svidník, pr.č. 1/2000, Spomienky plk.v.v. Václava Luláka, priameho účastníka odminovacích prác na Dukle.

⁶⁴VHA Praha, F-Armáda hlási, 1946, č. 14, s. 3. Podľa neúplných štatistík bolo na území bývalej Československej republiky 129 osôb usmrtených, do 55 ranených. In.: VHA Praha, F-MNO – VŽV 1947, č. 24 4/14, Zväzok hlásení, s. 53.

⁶⁵VHA Tmava, F-Vel. 4. obl. – Vyznamenania boli udelené výnosom MNO č. j. 25189 Dôv. hl. št., žen. 1947.

Za vykonané odminovacie práce bolo vojakom, poddôstojníkom a dôstojníkom udelených 41 Čs. válečných krížov, 56 Čs. medailí za zásluhy I stupňa a 76 Čs. medailí za zásluhy II. stupňa.⁶⁶

Pri celkovom pozitívnom hodnotení a zásluhách armády pri odminovacích prácach v po vojnovom období nemožno nespomenúť pyrotechnikov ministerstva vnútra, ktorí v ďalšej etape po roku 1950 v súčinnosti s armádou pokračovali v likvidácii vojrovej munície vo Východoslovenskom kraji. Takmer denne prichádzali do jednotlivých dedín, odkiaľ dostávali hlásenia o nálezoch rôznych druhov mín a streliva. Často pritom dochádzalo k explóziám, s tragickými následkami.⁶⁷

Napriek tomu, že pyrotechnici trvalo likvidovali vojnovú muníciu, v podduklianskom regióne toto nebezpečenstvo pretrvávalo. Potvrdzujú to archívne dokumenty, ktoré uvádzajú, že pyrotechnici Krajskej správy národnej bezpečnosti v Košiciach v rokoch 1952 – 1976 v tomto kraji zlikvidovali 7 583 ks delostreleckých granátov, 9 813 ks veľkorážneho streliva, 769 ks pancierovej munície, 2 186 kg pechotného streliva, 107 ks pancierových pástí, 21 489 ks rozbušiek, 5 871 kg trhavín, 4 800 m bleskovice, 16 m zápalnice.⁶⁸

Uvedené údaje potvrdzujú, že ešte dlhé roky po vojne bol tento kraj tvrdo postihnutý následkami vojny, čo sťažovalo mierový život civilného obyvateľstva. Ešte dnes po 56 rokoch od skončenia vojny tu možno naraziť na zvyšky tohto nebezpečenstva.

RODÁK, J.: DER ENTSCHEIDENDE ANTEIL DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN ARMEE AN DEM ENTMINEN DER OSTSLOWAKEI NACH DEM ENDE DES ZWEITEN WELTKRIEGES

Die Region der Ostslowakei war das durch die Kriegereignisse des Zweiten Weltkrieges am meisten betroffene Gebiet. Am Schlachtfeld von Dukla verblieb eine Menge von verschiedener Munition, Panzerabwehrminen, Artilleriegranaten, Luftbomben und anderen Munition. Nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges war deswegen erforderlich, dass die Armee dieser Region bei der Beseitigung der Folgen des Krieges schleunigst hilft. Im Gegenteil zu den anderen Gebieten der Slowakei hatte die Hilfe der Armee in der Ostslowakei ihre Eigenheiten. Während die Hilfe in den anderen Teilen des Landes auf die wirtschaftliche Erneuerung, Sicherung von Kohle oder Erntearbeiten gerichtet wurde, in der Ostslowakei konzentrierte sich die Armee auf das geräumige Entminen des Landes.

Ins Land, das durch den Krieg zerstört war, kamen die Pioniertruppen der tschechoslowakischen Armee zur Hilfe, um diese Region von der Frontmunition zu befreien. Nach dem Rückzug der Deutschen aus dem Raum von Dukla verblieb kein einziger Weg, der nicht vermint war. Den Deutschen lag es sehr daran, die Minen möglichst raffiniert zu legen. Sie gruben sie tief in den Boden, mit der Erdoberfläche verband sie ein verschüttetes Pfähchen, was die Enthüllung von Minen sehr schwierig gemacht hat. Noch meuchlerischer war die Weise, wo die Mine über eine andere in den Boden gelegt war. Bei der Beseitigung der oberen Mine explodierte nämlich die untere. Die deutschen Soldaten verwendeten außerdem verschiedene psychologische Nachstellungen, sie benützten Minen und Sprengstoffe, die auf eine unerwartete Explosion angepasst waren. Diese Art des Kampfes praktizierte man in wirtschaftlichen Anwesen. Infolgedessen weigerten sich die Menschen in ihre Heime, wo keine pyrotechnische Untersuchung gemacht

⁶⁶VHA Praha, F-MNO – VŽV 1947, č. j. 13898 dôv.osob. Sú známe aj niektoré mená padlých vojakov vo Svidníckom okrese. Medzi nich patrili vojak Matej Tache z Medzeva, padol 14. 7. 1945, v roku 1946 to boli por. Š. Čurilla, ppor. V. Linka, npor. Pluhař, J. Gabo, J. Bazík, J. Ballo, K. Adamek, Š. Hunka, des. ašp. Konečný, M. Kučera. V roku 1947 zahynuli škpt. Alexander Stanek, por. Rudolf Pupák, des. ašp. Dr. Jozef Chytráček, slob. Andrej Grof, v roku 1949 voj. Miroslav Dlouhý, voj. Pavel Mojžiško a voj. Ján Brezovský.

⁶⁷Jeden z pyrotechnikov npor. Mikuláš Matkovský tragicky zahynul pri likvidácii neznámej míny v Krompachoch. Krajskí pyrotechnici VB z Košíc škpt. Ján Kost' a npor. Jozef Mital' denne vychádzali do terénu, aby likvidovali vojenskú muníciu. Kapitán (neskôr mjr.) J. Kost' sa ako 18-ročný hneď po vojne dobrovoľne hlásil odstraňovať míny z polí pod Duklou. Odstránil tony munície, ktorú zneškodnil a časť z nej zdelaboval pre expozíciu Dukelského múzea.

In: Zborník Dukla večne živá, č. 8. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice 1986, s. 91.

⁶⁸K uvedenému počtu stojí za zmienku uviesť, že len v roku 1976 v priestoroch Dargova v Ondavskej vrchovine a na Moldavskej nížine košickí pyrotechnici zlikvidovali 16 758 ks veľkokalibrových nábojov, 4 065 delostreleckých granátov, 76 protitankových mín, 57 leteckých bômb, 2 851 ženijných prostriedkov a 24 119 kg pechotného streliva.

In: Zborník Dukla večne živá č. 8. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice 1986, s. 96.

wurde, zurückzukehren. Das Entminen des ganzen Gebietes war sehr anstrengend, jede Unbedachtsamkeit wurde teuer bezahlt.

Das erste Entminen der Ostslowakei begann nach der Betretung des Bergpasses bei Dukla am 6. Oktober 1944 durch die Frontpioniertruppen der sowjetischen Armee und des tschechoslowakischen Armeekorps, und setzte noch am Anfang des Jahres 1945 fort. In der folgenden Zeit arbeiteten in den Kreisen Svidník und Stropkov bei der Minenvernichtung deutsche Kriegsgefangene, die bis August 1945 ca. 6000 Minen unschädlich machten.

Die erste Etappe der Entminenarbeiten durch die Armee im Gebiet um Dukla fing im Frühling 1945 an und endete in der zweiten Hälfte des Jahres 1946. Die Arbeiten leitete der Stab der tschechoslowakischen Armee, in den einzelnen Gebieten der Ostslowakei wurden am Anfang Einheiten in der Kraft von einer Kompanie eingesetzt. Die zweite Etappe begann im Jahre 1946 mit dem Entminen des Todestals und endete im Jahre 1948. Die Arbeiten in dieser Lokalität wurden aber auch in den nächsten Jahren fortgesetzt.

An den Entminenarbeiten in der Ostslowakei nahm die 10. Infanteriedivision in Prešov teil. Für diese Arbeit war das 10. Pionierbataillon aus Michalovce ausgesondert, das der 10. Infanteriedivision untergeordnet war. Am Anfang hatte das Bataillon 180 Soldaten und zum 15. September 1945 erhöhte sich seine Anzahl auf 296. Das Hauptziel dieser Lösung war die Beschleunigung der Liquidation der Kriegsmunition. Die materielle Sicherstellung war in dieser Zeit relativ ausreichend, größere Probleme bereitete der Verkehr. Die ersten Verkehrsmittel des Pionierbataillons waren vier Zugpferde. Die Kontaktaufnahme folgte – auch auf große Entfernungen – durch Fußverbindungspatrrouille.

Bei den Entminenarbeiten half den Soldaten in dieser Zeit auch die einheimische Zivilbevölkerung. Für die Sicherung der Verpflegung der Bevölkerung war es nämlich notwendig, die landwirtschaftliche Arbeit an den Feldern möglichst schnell zu erneuern. Das Entminen der Minenfelder durch Einheimische endete häufig tragisch. In der Region der Ostslowakei wurden in der Nachkriegszeit durch Minenexplosionen 2453 Zivilpersonen getötet, 3975 wurden Invaliden.

In den Jahren 1946 – 1947 wurden mehrere deutsche Pläne von Minenfeldern gewonnen, wodurch sich die Bedingungen beim Entminen ziemlich änderten. Die gewonnenen Pläne waren für die Methodik des Entminens und die systematische Kontrolle der bis zu der Zeit geleisteten Arbeit besonders nützlich.

Um die Entminenarbeiten in der Ostslowakei zu beschleunigen, probierte das Kommando der Pioniertruppe sogar neue Formen der Ermittlung von Minenfeldern aus. Eine Möglichkeit war die Nachsendung von Hundeführern und Hunden in die verminten Gebiete. Weder ihre Einsetzung brachte den erwarteten Erfolg. Mit ähnlichem Misserfolg endete auch das Experiment, die Hilfe von Maschinen bei den Entminenarbeiten einzusetzen.

Gänzlich kann man feststellen, dass die Pioniereinheiten ihre Arbeit verantwortungsvoll verrichteten. Während dieser Arbeit starben in der Ostslowakei 25 Soldaten und 26 wurden verletzt. In der nächsten Etappe, nach dem Jahre 1950, setzte die Armee im Zusammenwirken mit Pyrotechnikern des Innenministeriums die Liquidation der Kriegsmunition in dieser Region fort. Selbst 57 Jahren nach dem Ende des Krieges befinden sich hier Reste dieser Gefahr.

ROK / ODM. SKUP.	VYKONAL		DRUH A POČTY ODSTRÁNENEJ MUNÍCIE								VYČISTENÁ PLOCHA V HA			
	<i>zväz útvár</i>	<i>veliteľ odm.skup.</i>	<i>PP míny</i>	<i>PT míny</i>	<i>del.míny a granáty</i>	<i>ručné granáty</i>	<i>letec. bomby</i>	<i>pechot. munícia</i>	<i>ostatné</i>	<i>spolu</i>	<i>orná pôda</i>	<i>ostatná</i>	<i>spolu</i>	<i>pozn.</i>
1962	VVO, VÚ 5931 Sereď	kpt. Weis Jaroslav	139	14	2765	406	4	21630	57	25018	160	12	172	
1963/1	ZVO	kpt. Horák	36	1	1696	180	3	7649	6	9571	20	24,05	44,05	
1963/2	ZVO	kpt. Janoušek	28	4	499	21	–	16344	–	16996	31	12,65	43,65	
1963/3	VVO VÚSereď	mjr. Hrdlička	–	1	218	87	–	670	–	976	6	2,34	8,34	
1963 <i>spolu</i>		264	6	2413	288	3	24663	6	27543	57	39,04	96,04		
1964/1	ZVO VÚ 6824 Litoměřice	mjr.Zita	46	–	76	31	–	2352	–	2505	121	36,06	153,06	
1964/2	SVO VÚ 5043 Pardubice	mjr.Frolík kpt. Zachař	77	27	59	11	–	650	–	844	28	35,61	63,61	
1964 <i>spolu</i>		123	27	135	42	–	3002	–	3349	149	71,67	216,67		

ROK / ODM. SKUP.	VYKONAL		DRUH A POČTY ODSTRÁNENEJ MUNÍCIE								VYČISTENÁ PLOCHA V HA			
	<i>zväz útvár</i>	<i>veliteľ odm.skup.</i>	<i>PP míny</i>	<i>PT míny</i>	<i>del.míny a granáty</i>	<i>ručné granáty</i>	<i>letec. bomby</i>	<i>pechot. munícia</i>	<i>ostatné</i>	<i>spolu</i>	<i>orná pôda</i>	<i>ostatná</i>	<i>spolu</i>	<i>pozn.</i>
1965/1	SVO VÚ 5043 Pardubice	mjr.Adamira	59	15	23	1	–	–	1	99	32	16,73	48,73	
1965/2	ZVO VÚ 6824 Litoměřice	npor.Pokorný	24	54	1018	310	1	25612	20	27039	68	96,90	164,90	
1965 spolu		83	69	1041	311	1	25612	21	27138	100	113,63	213,63		
1966/1	SVO VÚ 8014 Rokytnice	mjr. Sabo	56	1	456	144	–	12312	25	13004	–	89,85	89,85	
1966/2	ZVO VÚ 6824 Litoměřice	kpt.Pokorný	116	2	634	267	2	24328	174	25523	74	94,50	168,50	
1966 spolu		182	3	1090	411	2	35640	199	38527	74	184,35			
1962 – 66 spolu		791	119	7444	1458	10	111547	283	121652	540	416,69	956,69		